

บทสรุป

ผลงานการศึกษาชิ้นนี้ต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่างานของมาร์กซ์โดยรวมนั้นมีคุณค่ามากที่จะช่วยให้เราทำความเข้าใจกับกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ เรื่องนี้ได้รับความสนใจศึกษาในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 จากนั้นมาแนวคิดนี้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในสังคมศาสตร์มากขึ้น และได้มีการพัฒนาแนวคิดนี้ในระดับมหาวิทยาลัย เราจะพบว่านักคิดทางสังคมศาสตร์ที่มีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 ต่อต้นศตวรรษที่ 20 น้อยคนนักที่มีชื่อเสียงโดยที่ไม่ได้อ้างอิง ศึกษา ปรับปรุง หรือโต้แย้งงานของมาร์กซ์เลย กรณีที่เห็นได้ชัดเจนของการปรับเปลี่ยนและนำเอาวิธีการของมาร์กซ์มาใช้ก็คืองานของแมกซ์ เวเบอร์

เวเบอร์ ผู้ซึ่งได้รับการเรียกขานว่าเป็น “มาร์กซ์กระฎุมพี” เป็นผู้ที่ยกย่องวิธีการเชิงประวัติศาสตร์ รวมทั้งสมมติฐานหลักของมาร์กซ์ เขาไม่ได้มองว่าผลงานของเขาเองที่ว่าด้วยอิทธิพลของโปรเตสแตนต์ที่มีต่อจุดกำเนิดและพัฒนาการของลัทธิทุนนิยมเป็นเรื่องที่ถูกต้องที่ไม่อาจมองเป็นอื่นไปได้ หรือก่อให้เกิดปัญหาแตกหักแต่ประการใด ทั้งไม่ได้มองว่าผลงานของเขาเป็นการแย้งมาร์กซ์ อย่างที่แปลความจากผลงานของเขา เวเบอร์ต้องการให้ผลงานของเขาเป็นการสืบเสาะหาอิทธิพลของแนวคิดทางศาสนาบางประการที่มีต่อพัฒนาการของค่านิยมหลักหรือสปีริตของลัทธิทุนนิยมเสมือนว่าเป็นระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่ง เรื่องนี้สามารถเข้าใจได้อย่างกระจ่างชัดจากเจตนารมณ์ของเวเบอร์เองที่ว่า

ในที่นี้ เราต้องการเพียงแต่จะสืบย้อนหาข้อเท็จจริงและทิศทางของอิทธิพลของโปรเตสแตนต์ที่มีต่อแรงกระตุ้นในประเด็นที่สำคัญยิ่งประเด็นหนึ่ง นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องค้นคว้าหาคำตอบว่าการถือสันโดษของโปรเตสแตนต์ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการและลักษณะโดยรวมของสภาพการณ์ทางสังคม โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ..... แต่แน่นอนว่า ใช่ว่าเป้าหมายของข้าพเจ้าต้องการที่จะสับเปลี่ยนเอาการแปลความโดยอาศัยหลักแห่งเหตุผลทางจิตเข้ามาแทนที่หลักการเชิงวัตถุนิยม เพราะว่าทั้งสองอย่างก็มีความเป็นไปได้เท่า ๆ กัน แต่ทว่า ถ้าไม่ริเริ่มอันหนึ่งอันใดเพื่อศึกษาค้นคว้าแล้วไปด่วนสรุปเอาเองก็คงประสบผลสำเร็จเพียงน้อยนิดในสิ่งที่เราสนใจเกี่ยวกับสังคมทางประวัติศาสตร์¹

เวเบอร์มิได้สับค้นตัวกำหนดทางจิตวิทยาของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ แต่ได้เน้นความสำคัญพื้นฐานของปัจจัยทางเศรษฐกิจ ดังที่ ฟิสคอฟฟ์ (Ephraim Fischhoff) ได้ชี้ว่า

เวเบอร์ “ยอมรับว่าระบบทุนนิยมอาจเกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องมีลัทธิกายโปรเตสแตนต์ แต่ อันที่จริงแล้วมันได้เป็นดังนั้นในสังคมที่มีความซับซ้อนทางวัฒนธรรมมากมาย และว่ามันอาจจะไม่เกิดขึ้นเมื่อเงื่อนไขทางวัตถุยังไม่พร้อม”²

เราได้เห็นแล้วจากการพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ในยุคสมัยของมาร์กซ์ว่า เขาได้นำปัจจัยต่าง ๆ ขึ้นมาพิจารณา โดยเฉพาะปัจจัยทางการเมือง และมาร์กซ์ก็ได้สร้างเหตุการณ์เพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะแก่แนวความคิดของตนไว้ล่วงหน้า ในข้อเขียนเชิงนักหนังสือพิมพ์ของเขา วิธีการของมาร์กซ์ไม่ได้เป็นความพยายามที่จะบอกนัยแห่งสาเหตุของระเบียบแบบแผนทางเศรษฐกิจ เท่ากับความพยายามที่จะกำหนดอย่างชัดเจนเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างระเบียบแบบแผนทางเศรษฐกิจกับระเบียบแบบแผนอื่น ๆ ของสังคม หากเป็นเช่นกรณีแรกจริง วิธีการของมาร์กซ์ก็น่าจะทนทานต่อการ “สรุปทั่วไป” ของเวเบอร์พิจารณาในแง่หนึ่งคือ ข้อโต้แย้งของเวเบอร์ส่วนใหญ่แล้ว เป็นข้อโต้แย้งกับวิถุญาณของมาร์กซ์ โดยใช้วิธีการแบบหลังของมาร์กซ์ และเวเบอร์ได้ใช้วิธีการนี้อย่างเชี่ยวชาญ และได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น เวเบอร์ใช้วิธีการนี้อย่างเคร่งครัดโดยถือว่าเป็นหลักการในเชิงเบสิกสติปัญญาของตน ซึ่งที่จริงแล้ว เวเบอร์ตอบโต้พวกมาร์กซิสต์ มิใช่ตอบโต้มาร์กซ์ กล่าวคือ พวกมาร์กซิสต์เองเป็นผู้เปลี่ยนแนวความคิดแบบวัตถุนิยมของมาร์กซ์ให้กลายเป็นการอธิบายประวัติศาสตร์แบบเอกนิยม (monistic)

เวเบอร์ได้นำวิธีการของมาร์กซ์มาใช้และได้ปรับปรุงอะไรบางอย่าง คำตอบคือ งานของเวเบอร์ได้แก่ความพยายามที่จะนำลักษณะ “เศรษฐกิจกำหนด” (economic determinism) มาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยผสมผสานเข้ากับลักษณะการเมืองและการทหาร (political and military determinism) ในขณะที่มาร์กซ์โยงชนชั้นทางสังคมเข้ากับปัจจัยทางการเมืองในแต่ละช่วงระยะทางเศรษฐกิจเพื่อเข้าครอบครองปัจจัยการผลิต เวเบอร์ก็ได้พยายามอธิบายอำนาจทางการเมือง โดยการเข้าควบคุมอาวุธและสถาบันการบริหาร สำหรับเวเบอร์นั้น “ความตั้งใจที่จะควบคุมปัจจัยทางวัตถุของอำนาจทางการเมืองมีความสำคัญยิ่งในการควบคุมโครงสร้างทางการเมือง เช่นเดียวกับความตั้งใจที่จะควบคุมปัจจัยการผลิตเพื่อเข้าควบคุมโครงสร้างทางเศรษฐกิจดังในกรณีของมาร์กซ์”³ ที่จริงแล้ว การวิเคราะห์หรืออย่างเป็นรูปธรรมของมาร์กซ์ก็ได้ให้ความสนใจต่อปัจจัยทางการเมืองและการทหาร ในงานเขียนเชิงนักหนังสือพิมพ์ของมาร์กซ์นั้นมิใช่ว่าเขาพยายามจะอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างในแง่ของกรการผลิต หรือระเบียบแบบแผนทางเศรษฐกิจทั้งหมดแต่เพียงอย่างเดียว ตรงกันข้าม ความจริงที่ว่า มาร์กซ์มิได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควรต่อปัจจัยอื่น ๆ ที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจ ยังผลให้เกิดการบิดเบือนวิธีการของเขาในภายหลัง ซึ่งนำไปสู่ลัทธิมาร์กซ์แบบสามัญ (vulgar Marxism) ในหมู่บรรดาสาธุศิษย์

ของมาร์กซ์ที่แต่งตั้งตัวเอง ดังนั้น เวเบอร์จึงวิจารณ์มาร์กซ์ไว้อย่างถูกต้องแล้วว่า มาร์กซ์ไม่ได้ระมัดระวังที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างคำว่า “ในแง่เศรษฐกิจอย่างเคร่งครัด” “ถูกกำหนดโดยเศรษฐกิจ” และ “เกี่ยวพันกันในเชิงเศรษฐกิจ” อย่างเด่นชัด

เวเบอร์ยังมีทัศนะว่า ปรากฏการณ์ทางอุดมการณ์มีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ “ทางวัตถุ” ของระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย หากงานของมาร์กซ์มีนัยว่าระเบียบเศรษฐกิจและการเมืองเป็นตัวกำหนดอุดมการณ์แล้วไซ้ตรงกันข้าม เวเบอร์ได้เสนอหลักการที่เรียกว่า “ความเกี่ยวข้องกันที่ได้อิเล็กแล้ว” (elective affinity) แต่เขาก็ยังคงมองว่าอุดมการณ์มิได้มีขอบเขตอย่างเป็นอิสระในการพัฒนาตัวของมันเอง เช่นเดียวกับมาร์กซ์ เวเบอร์ได้พยายามทำความเข้าใจ ความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างระเบียบแบบแผน ของสถาบัน ทั้งปวงที่ประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างสังคม การที่เวเบอร์ได้อธิบายซ้ำเกี่ยวกับทัศนะของมาร์กซ์อีกครั้งหนึ่ง แสดงว่าการเน้นความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจของมาร์กซ์อาจทำเป็นข้อสรุปทั่วไปได้และย่อมมีประโยชน์ยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่ดีสำหรับเรื่องนี้คือข้อสรุปทั่วไปของเวเบอร์ที่ได้จากการที่มาร์กซ์ให้ความสำคัญของคนงานที่ต้องถูก “แยกออกจาก” ปัจจัยการผลิต เวเบอร์ตอบว่า ทหารในสังคมสมัยใหม่ก็ถูก “แยกออกจาก” ปัจจัยแห่งความรุนแรง, นักวิทยาศาสตร์ถูกแยกออกจากปัจจัยแห่งการวิจัย และข้าราชการและนักธุรกิจถูกแยกออกจากปัจจัยแห่งการบริหาร ดังนั้นจึงเท่ากับว่าเวเบอร์ได้ใช้วิธีการของมาร์กซ์ในลักษณะทั่วไปเพิ่มมากขึ้น และแสดงให้เห็นว่า “การสรุปของมาร์กซ์อาศัยการสังเกตการณ์ที่ได้จาก “กรณีพิเศษ” ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดากรณีต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน”⁴ นี่แหละคือการใช้ประโยชน์จากความคิดของมาร์กซ์ในเชิงจินตนาการ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นหากเราประสงค์จะศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับการเมืองและสังคมให้มากยิ่งขึ้น

เห็นได้ชัดว่า วิธีการของมาร์กซ์มีคุณค่า ในการศึกษาสังคมทั่วทั้งสังคม ในกระบวนการแห่งความเปลี่ยนแปลง วิธีการแบบนี้สนใจเกี่ยวกับแนวโน้มทั่ว ๆ ไปที่สำคัญของสังคมต่าง ๆ ที่มีลักษณะแน่นอนประเภทเดียวกัน พร้อม ๆ กับความแตกต่างหลาย ๆ อย่างของมัน ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป และอยู่กับคนละสถานที่ นี่คือนัยที่มาร์กซ์ตระหนักถึงเสมอ เมื่อเขาสร้างตัวแบบทั่วไปของสังคมทุนนิยม แต่ก็ระลึกด้วยว่า ความแตกต่างระหว่างสังคมต่าง ๆ ที่เป็นสังคมทุนนิยมนั้นย่อมมีอยู่เสมอ และจะต้องอธิบายโดยพิจารณาเงื่อนไขเฉพาะทางประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม นักศึกษาที่เข้าใจโครงสร้างและกลไกแห่งความเปลี่ยนแปลงของสังคมพึงพิจารณาวิธีการของมาร์กซ์เป็นตัวอย่าง อย่างน้อยก็เพื่อนำประโยชน์ของมันไปใช้วิเคราะห์เพิ่มเติมต่อไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญคือ พึงระลึกว่า ข้อ

สมมติที่ผิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมืองและอื่น ๆ ในประเทศตะวันตกมิได้ส่งผลให้สิ่งที่สำคัญในงานของมาร์กซ์ (ซึ่งก็คือแนวทางการวิเคราะห์ทั่ว ๆ ไปของเขา) ต้องผิดพลาดไปด้วย ในปัจจุบันความคิดหลาย ๆ อย่างของมาร์กซ์ปรากฏอยู่ในตำราสังคมศาสตร์ ซึ่งบางทีทำให้วิชาสังคมศาสตร์แบบ “มาร์กซิสต์” มีมากเกินไปจนจำเป็นไปเสียด้วยซ้ำ แต่ก็ไม่ใช่สงสัยเลยว่า ลัทธิมาร์กซ์แบบที่มีใช้ “ตามคัมภีร์” จะยังคงให้ประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการศึกษาค้นคว้าระบบสังคม ตลอดจนงานวิจัยเกี่ยวกับสังคมต่อไป

เชิงอรรถบทสรุป

1. Max Weber, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Translated by Talcott Parsons. New York: Charles Scribner's Sons, 1958, p. 183.
2. Ephraim Fischhoff, "The History of a Controversy," in *Protestantism and Capitalism*. Edited by Robert W. Green. Boston: D.C. Heath and Company, 1959, p. 109 - 110.
3. H.H. Gerth and C.Wright Mills, *From Max Weber: Essays in Sociology*, New York: Oxford University Press. 1958, p. 47.
4. Ibid., p. 50.

พิมพ์ที่... สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Ramkhamhaeng University Press.

ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม3

PS390S41168 38.00